

העיפרון השחור

כתב וצייר ינאי פרי
הוצאת עם עובד 2013

על הספר

עיפרון שחור מגיע אל דף נקי וריק ויוצר עולם משלו: אדמה ושמיים, בית וחבר בשם קישקושון. שמח וטוב לב הוא שרוי בעולמו. את שלוות עולמו מפירים שלושה עפרונות צבעוניים שבאו, מבלי שהתבקשו, להוסיף צבע לחייו. בהתנהגות אלימה בלי לשעות לזעקותיו ולתחנוניו הם מקשקשים על הקירות ועל הרהיטים, צובעים את האוכל שלו ואפילו את קישקושון. מתחיל קרב שבו כל אחד מפעיל את כוחו. העפרונות הצבעוניים מציירים רובוטים ענקיים ומכונות מלחמה - העיפרון השחור מצייר חומה כדי לחסום אותם, הם מציירים דחפור שמקעקע את החומה, והעיפרון השחור מקיף את עצמו בתעלה עם מפלצות רעבות וכן הלאה והלאה, כיד הדמיון של שני המחנות הלוחמים. המלחמה נמשכת ומלבד הרס וחורבן אף צד איננו מנצח באמת. המלחמה מסתיימת כאשר העיפרון השחור מצייר מחק ומוחק את העפרונות הצבעוניים שאינם יכולים להמשיך יותר. הסיפור מסתיים במפלתם של הצבעוניים לאחר שקישקשו וצבעו את העולם של השחור. העיפרון השחור וקישקושון חוזרים לביתם ללילה שחור לחלום חלומות שחורים.

ביקורת על הספר אפשר לקרוא באתרים הבאים:

מאמרה של טלי כוכבי:

<http://ha-pinkas.co.il/?p=15811>

מאמרה של עדנה אברמסון:

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4439933,00.html>

בצד השבחים הרבים לספר מסתייגות שתי הכותבות מנושא האלימות המופיע בו. כך לדוגמה כותבת אברמסון (שם):

הבחירה למלא את הסיפור בסממני אלימות ומלחמה הופכת את הקריאה בו למטרידה, ולכזו שצריך לחשוב פעמיים לפני ששוקעים בה ובשיחה המתבקשת בעקבותיה עם הילד.

הערה: האלימות איננה נטע זר בסיפורי ילדים. דורות של ילדים גדלו על שירי אמא אווזה, סיפורי האחים גרים, אגדות אנדרסן, דיקנס, קיפלינג ועוד ועוד. באתר דףדף התייחסנו כבר בעבר לספרים שעניינם אלימות. הנה מספר ספרים:

ראש העיר תן לשיר מאת אורי אורלב
הכתה המעופפת מאת אריך קסטנר
אוזו ומוזו מכפר קאקארוזו מאת אפרים סידון
גיבור על חזקים מאת חגית אהרונוף

כדאי לקרוא גם באתר של "הפנקס" את המאמר: "פרופיל אמן, ינאי פרי", ובו תיאוריו של ינאי פרי על העבודות שלו, ביניהן הוא מפרט כיצד עבד על העיפרון השחור וכיצד הגיע לרעיון זה, תוך שילוב סקיצות מוקדמות לקראת האיור המוכן.

הערה

במצעד הספרים מיועד ספר זה לכיתות א – ג. לדעתנו ספר זה הוא מסוג הספרים חסרי הגיל- אותם ספרים שאפשר לקרוא בגילים שונים ולהתייחס לכך בהתאם. כך גם יהיו ההפעלות: מכוונות לגילים שונים בהתאם להחלטות המורה/מנחה ולהצעות שלנו.

הספר נוגע במספר נושאים:

כוחניות ומלחמה
עצמאות מחשבתית
הזכות לכל אחד לחיות את חייו לפי רצונו
שמירה על ה"אני"
מהו עולם אידיאלי

הפעלות (לגיל הצעיר)

ענו :

- לאן מגיע העיפרון השחור ?
- מהי הפעולה הראשונה שעושה העיפרון השחור ומדוע?
- בספר כתוב: " אחר כך צייר לעצמו בית קטן." מה מוסיף האיור שאינו כתוב בדף זה?

- מדוע היה קשה לעיפרון השחור להחליט איזו חיה יבחר לו לחבר?

איור 1

1. התבוננו באיור 1 המתאר את החבר של העיפרון השחור. מאילו בעלי חיים מורכב קישקושון?
2. מדוע, לדעתכם בחר העיפרון השחור לצייר בעל חיים כחבר ולא עיפרון כמוהו?

ענו (המשך)

- מה רצו העפרונות הצבעוניים מהעיפרון השחור?
- מדוע חשבו העפרונות הצבעוניים כי העיפרון השחור אומלל?
- איך שיתף המחבר את הטקסט (המילים והדפוס) בסיפור?
- איך אנחנו הקוראים יודעים על פי הדפוס מי מדבר?

מכונות המלחמה של העפרונות

מהן מכונות המלחמה שהמציאו העפרונות?
מלאו את הטבלה שלפניכם.

מכונות המלחמה של העיפרון השחור	מכונות המלחמה של העפרונות הצבעוניים

מלחמה ותוצאותיה (לכל הגילים)

שלב א

ערכו דיון, אפשר בקבוצות קטנות, בנושא: **מי ניצח במלחמה?**
היעזרו בשאלות הבאות:

1. מה גרם לעפרונות הצבעוניים לעזוב את השטח?
2. איך נראה השטח לאחר שהעפרונות עזבו?
3. האם העיפרון השחור חזר באמת לעולם שהוא יצר?

שלב ב

השוו את מסקנותיכם עם חברי הקבוצות האחרות וערכו דיון כיתתי בנושא.

שלב ג, במליאה - מלחמה ותוצאותיה

ענו

- 1.מה היו תוצאות המלחמה?
- 2.מה היו חילוקי הדעות בין העפרונות הצבעוניים לעיפרון השחור?
- 3.הציעו דרך לעפרונות לפתור את חילוקי הדעות שביניהם ללא אלימות ומלחמה.

הפעלות לקבוצת גיל מבוגרת יותר

(המשך) כוחנות ואלימות

4. זהו, על פי שני האיורים האחרונים שבספר, מהי עמדתו של הסופר והמאייר בנושא (תוצאות מלחמה וכל הכרוך בה). הסבירו.
5. באילו נסיבות, מתוך ניסיונכם, נתקלתם בהפעלת כוח?
6. האם אתם חושבים כי ישנן נסיבות בהן הפעלת כוח הכרחית? הסבירו.
7. האם יש מחיר לאלימות? מהו?
8. האם, לדעתכם יכול להיות עולם ללא אלימות או הפעלת כוח? הסבירו.

הזכות לכל אדם לחיות את חייו לפי בחירתו

א. העולם האידיאלי

התבוננו באיור הבא ובטקסט המלווה אותו ("הוא צייר אדמה, וצייר שמים"):

- השוו את הכתוב בטקסט זה לספר בראשית פרק א.
- מה רוצה הסופר לומר לנו על העיפרון השחור כאשר הוא משתמש בטקסט המסוים הזה? הסבירו.

חבר

- בעולם המושלם (לדעת העיפרון השחור) החבר החסר הוא בעל חיים ולא עיפרון כמותו.

1. מה דעתכם על בחירה כזאת?

2. מה רוצה הסופר- מאייר לומר לנו על בחירה שכזאת?

3. האם גם אתם הייתם בוחרים לחבר בעל חיים במקום מישהו שדומה לכם?

בית/חדר

- התבוננו באיור הבא המתאר את החדר הרצוי בעולמו של העיפרון השחור: שימו לב גם לטקסט: "היה לו כל מה שנדרש כדי לחיות בנוחות"...

- לפי האיור אילו דברים נחוצים לאדם כדי לחיות בנוחיות? רשמו את כל החפצים שאתם רואים. מה דעתכם על הבחירה הזאת?
- רשמו אילו חפצים הייתם מכניסים לעולם ולחדר המושלם שלכם כדי שתוכלו לחיות בנוחיות. הסבירו.
- הכינו תצוגה של החדר האידיאלי שלי
אתם יכולים לאייר או לגזור ולהדביק ציור שיתאר את העולם והחדר המושלם שלכם.

ב. עצמאות מחשבתית ושמירה על "האני"

חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו

קראו בבקשה את הקטע הבא, מדבריו של עו"ד דן יקיר היועץ המשפטי של האגודה לזכויות האזרח בישראל:

מאז חקיקתו של "חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו" בשנת 1992 מרבים לדבר אצלנו על כבוד האדם.

חוק זה קובע, בין היתר, כי "אין פוגעים בחייו, בגופו, או בכבודו של אדם באשר הוא אדם". אך מהו בעצם כבוד האדם?

כבוד האדם הוא הערך העומד ביסוד התפיסה של זכויות האדם והאזרח. כבוד האדם מושגת על ההכרה בערך האדם, בקדושת חייו ובהיותו בן חורין.

לכולנו קל הרבה יותר לכבד אדם הדומה לנו – במינו, בדתו, בגזעו, בצבע עורו, בלשונו, בגילו, במעמדו ובדעותיו. אך החשיבות הרבה של כבוד האדם היא דווקא במתן כבוד במובנו הבסיסי ביותר לשונה ולאחר. כבוד לחבר לכיתה עם מוגבלויות, כבוד לעובד זר מרומניה או מגאנה, כבוד לאדם בעל דעות מרגיזות ומקוממות, כבוד לחילונית ולדתי, כבוד לערבי וליהודייה.

חברה המכבדת את כבוד האדם, חברה פתוחה וסובלנית, היא חברה שטוב יותר לחיות בה. חברה שמחויבת באמת לזכויות האדם, חייבת להבטיח שכל אדם יהיה משוחרר מהשפלה ומביזוי, שכבודו של כל אדם יהיה מוגן מפני פגיעה.

עו"ד דן יקיר

היועץ המשפטי

האגודה לזכויות האזרח בישראל

(מתוך ספר הלימוד *כבוד ועוד* מאת ד"ר רחל עזוז ועדי מרקוזה-הס, הוצאת מודן ומביוס)

פעילות בעקבות הטקסט

שלב א - יחידים

ערכו רשימה של מעשים שנראים לכם כמעשים הפוגעים בכבודו של אדם ואשר לא הייתם רוצים שיעשו אותם לכם.

שלב ב - קבוצות

התחלקו לרביעיות והשוו את הטקסטים. הסכימו על 5 מעשים מתוך הרשימות שלכם שהם הפוגעים ביותר ורשמו אותם.

שלב ג – במליאה

1. כל קבוצה תציג את הרשימות שלה. מצאו מכנים משותפים לפעילויות שלדעת כם הכי פוגעות בזכות לכבוד האדם ולחרותו.

2. דונו במליאה במשמעות המשפט:

"לכולנו קל הרבה יותר לכבד אדם הדומה לנו... אך החשיבות הרבה של כבוד האדם היא דווקא במתן כבוד במובנו הבסיסי ביותר לשונה ולאחר..."

3. הציעו דרך אפשרית שבה גם מקיימים חיים חברתיים אך גם שומרים על האני הפרטי של כל אחת ואחד?

4. הסבירו את משמעות הפסוק "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח).
למה הכוונה, לדעתכם, במילה **כמוך** ?

ענו (בהקשר לסיפור)

- באיזה תירוץ הגיעו העפרונות הצבעוניים לביתו של העיפרון השחור ומה רצו ממנו?
- האם הסיבה לבואם של העפרונות הצבעוניים היא סיבה חיובית? הסבירו.
- האם העפרונות הצבעוניים הוזמנו לביתו של העיפרון השחור?
- האם לדעתכם, העפרונות הצבעוניים כיבדו את עולם ההחלטות האישי והפרטי של העיפרון השחור? הסבירו והרחיבו מה פירוש לכבד את עולם המחשבות וההתנהלות של הזולת?
- איך הוא מתקשר לפלישה של העפרונות הצבעוניים?

העפרונות כיוצרים בעולם (אפשר גם לקבוצת הגיל הצעיר)

עיפרון שחור – יוצרים צורות בעולם

העיפרון השחור הוא עיפרון הרישום: עפרון שיוצר את קווי המתאר – קווים המתארים ומסמנים את הצורה. בעזרת קו ונקודה ניתן ליצור את כל הצורות האפשריות. ליצור רישומים מופלאים של דמיון ומציאות.

ציירו ציור רק בעיפרון שחור. (בהשפעת הסיפור העיפרון השחור).

לאחר הציור:

האם הרגשתם כי השימוש רק בעיפרון ובלי צבעים מגביל את יכולת הביטוי שלכם? הסבירו.

עפרונות צבעוניים – יוצרים צבעים בעולם

התבוננו באיור:

- מלבד העיפרון השחור, אילו עפרונות רואים בציור?
- קחו שלושה עפרונות בצבע אדום, כחול, וצהוב.
- ערבבו צבע אדום + כחול, איזה צבע קיבלתם?
- ערבבו צבע כחול + ירוק, איזה צבע קיבלתם?
- ערבבו צבע צהוב + אדום, איזה צבע קיבלתם?
- ערבבו כחול + אדום + צהוב, איזה צבע קיבלתם?
- איזו מסקנה אתם מסיקים מניסיון זה?
- לשלושת הצבעים האלה קראו צבעי יסוד, הסבירו מדוע.
- ציירו בשלושת צבעי היסוד. אתם יכולים לערבב ביניהם, לפי הניסוי שעשיתם. האם הרגשתם כי השימוש רק בשלושת הצבעים האלה מגביל את יכולת הביטוי שלכם? הסבירו.
- מדוע, לדעתכם בחר הסופר והמאייר להשתמש רק בשלושת הצבעים האלה כדי לתאר את העפרונות הצבעוניים?

העטיפה הפנימית

קראו על הצייר מ.אשר (M.C.ESCHER) וראו דוגמאות מציוריו באתרים באינטרנט. להלן דף מתוך האתר הרשמי של אשר המציג את העבודות המפורסמות ביותר שלו:

[/http://www.mcescher.com/gallery/most-popular](http://www.mcescher.com/gallery/most-popular)

- מצאו על העטיפה הפנימית של הספר קטעים המזכירים את ציוריו של אמן זה.
- מה אפשר לומר על כוחו של העיפרון השחור על פי איורים אלה?

הכינו:

ד"ר רחל עזוז

ד"ר איה מרבך

מחברות סדרות ספרי הלימוד "לשון ועוד", "עברית ועוד", "לקרוא ועוד".